

FOLKLOR ÜZERİNE BİR İNCELEME

Yazan: Max MÜLLER
Çeviren: Tuğçe İŞIKHAN*

Friedrich Max Müller (1823-1900) öncelikle bir Sanskrit uzmanı, bir filolog ve karşılaştırmalı din eğitimi alan bir öğrenciydi. Müller uzun bir süre karşılaştırmalı mitoloji ve folklor konularında araştırma yapmakla da meşgul olmuştur. Bu konu ile ilgili çalışmaları 1856 yılında yayınlanan "Comparative Mythology" isimli makalesine yansımış ve Contributions to the Science of Mythology (1897)'nin ikinci cildinde toplanmıştır. Müller ayrıca bir dizi kitabın da eleştirisini yapmıştır. Bu kitaplardan biri W.K.Kelly'nin Curiosities of Indo-European Tradition and Folk-Lore isimli çalışmasıdır. 1863 yılında ortaya koyduğu "Folk-Lore", isimli eleştirisinde Müller şöyle bir ifade kullanmaktadır: "Dil bilimi, mitoloji açısından yeni bir kaynak olarak ortaya çıktığından beri mitoloji biliminin Aryan toplumlarının folklorik yapısı üzerine yapılacak yeni ve bilimsel bir çalışmaya vesile olması kaçınılmaz gözükmektedir. (Bu makale Essays on Mythology, Traditions, and Customs'un 2.cildi ile Chips from a German Workshop'un 5.cildinde [New York: Scribner, 1871], 195-205, tekrar yayınlanmıştır.)

Görüldüğü kadarıyla mitlerin kısmen "dil hastalığının" kısmen de ilkel insanın güneşin doğuş ve batışını anlatmak için ("güneş ile ilgili mitoloji") yaptığı girişimlerin sonucu olduğuna dair Müller'in ortaya attığı düşüncenin za-

manla değerini yitirdiği anlaşılmaktadır. Yirminci yüzyılda, Müller teorilerinin çoğunlukla mitoloji ile ilişkili olarak ortaya atılmış eski ve iskartaya çıkarılması gereken yaklaşım örnekleri olduğundan bahsedilmektedir. Müllerin teorilerinde, göz önünde bulundurduğu folklorik unsurlar ile ilgili olarak bkz. Richard M. Dorson, "The Eclipse of Solar Mythology", Journal of American Folklore 68 (1955), 393-416; Giuseppe Cocchiara, "In the 'Workshop' of Max Müller" in History of Folklore in Europe (Philadelphia: Institute for the Study of Human Issues, 1971), 277-295, Nicole Belmont, Paroles Paiennes: Mythe et Folklore (Paris: Editions Imago, 1986), 93-120; Robert Jerome Smith, "The Creditable Max Müller"; F. Allan Hanson, ed., Studies in Symbolism and Cultural Communication, University of Kansas Publications in Anthropology 14 (Lawrence: 1982), 90-104; and Michael P. Carroll, "Some Third Thoughts on Max Müller and Solar Mythology", Archives Européennes de Sociologie 26 (1985), 263-281.

M. Müller on dokuzuncu yüzyılın önde gelen Hindologlardan biri olarak kabul edildiği halde araştırmacı Hint topraklarına hiçbir zaman ayak basmamıştır. Hint kökenli bazı bilim adamları onun eserlerini kıymetlendirme konusunda ısrarlı davranırken-örneğin, Nirad C. Chaudhuri, Scholar Extraordi-

* Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Halkbilimi Yüksek Lisans Öğrencisi

nary: The Life of Professor the Rt. Hon. Friedrich Max Müller (New York: Oxford University Press, 1974)-Müller'lerin oldukça ağır biçimde eleştiren bilim adamları da bulunmaktadır. Örneğin, Brahm Datt Bharti, "Max Müller: A Lifelong Masquerade (New Delhi: Erabooks, 1992) Müller'i, Hinduları Hristiyan yapma düşüyle yola çıkmış bir misyoner olmakla suçlamaktadır, bu noktada kendi iddiasını kanıtlamak için Müller'in sarf ettiği birtakım ifadeleri de ortaya koyduğunu görüyoruz. Bkz. Jackie Assayag, Orientalism and Anthropology: From Max Müller to Louis Dumont (Pondicherry: Institut française de Pondichery, 1997).

Müller yirminci yüzyılda nasıl bir üne sahip olursa olsun, konusunda kendi çağının önde gelen bilim adamlarından biri olduğuna hiç şüphe yoktur. A. A. Macdonell, Müller ile ilişkili olarak kaleme aldığı "Man" (1[1901]:18-23) isimli kısa biyografide "19. yy'ın ilim dünyasında Müller kadar geniş yankı uyandıran başka bir bilim adamı olmadığını" vurgulamaktadır. Bu, Archivio per lo Studio dele Tradizioni popolari (1882-1906)'nin kurucularından biri olan Giuseppe Pitre'nin Müller'e bu önemli sureti yayının ilk sayısının önsözünü yazması için niçin çağrıda bulunduğunu da ortaya koymaktadır. Müller'in bu daveti kabul ettiği anlaşılmaktadır. Yayınlanması için kaleme aldığı 1. sayı (1882)5:8'de görmek mümkündür. Orjinali İngilizce kaleme alınan bu mektubun kısaltılmış bir özeti The Academy'de (21 [1882]: 193-194) tekrar yayınlanmıştır. Folklorik unsurların derlenip nakledilmesi hususunda mektupta doğru ve güvenilir nitelikli övgüye değer bir yaklaşım sergilenmiş olması özellikle dikkat çekmektedir. Müller bir kütüphaneye da masa başı folkloristi olmasına

karşın asla bir folklor koleksiyoncusu olarak değerlendirilemez. Dolayısıyla bu durum söz konusu mektubu her açıdan daha dikkate değer kılmaktadır. Bu noktada Müller'in birçok versiyonu ortaya çıkarmanın ve bunları sözlü metinlerle karıştırmamanın önemini çok iyi anladığı anlaşılmaktadır. Ortaya koyduğu teorik bulgular, mevcut öykülerin "insan aklının yarattığı doğal bir ürün" olup, olmadığı, bu öykülerin nasıl yayıldıkları ve bunların köklerinin "insan dil ve düşüncesinin mitolojisel boyutunda" keşfetmenin mümkün olup olmayacağını bilme isteğinde ifade bulmuştur.

Folklor Üzerine Bir İnceleme

İlk olarak, Bay G.Pitré ve Bay Salamone Morino'nun editorial anlamdaki katkılarıyla Palermo'da yayınlanan Archivio per lo Studio dele Tradizioni popolari, başlıklı üç ayda bir yayınlanan bir yayın dizisini almayı uygun gördük. Bu iki centilmen Folklor alanında çalışan son derece üretken kişiler olarak bilinmektedir. Ayrıca Avrupa'nın en değerli bilim adamlarından birkaçının desteğini almaya da mahzar olmuşlardır. Bu açılış sayısı Reinhold, Köhler, Consiglieri Pedroso, Finamore, de Puymaigre, Gianandrea, Carolina Coronedi, Berti, Costa, Ferraro ve iki editörün çok büyük katkılarıyla hazırlanmıştır. Söz konusu derginin ön sözünde Prof. Max Müller tarafından editör Dr. Giuseppe Pitre'ye gönderilen bir mektup yer almaktadır. Bu mektup Pitre tarafından İtalyanca yayınlanmış olup İngilizce orijinalini vermemizin mümkün olduğunu söyleyebiliriz. Oxford: Ekim 19, 1881

"Sevgili Bay,

"Sen benden bazı arkadaşlarımla birlikte Avrupa'daki popüler tradisyonlar için bir arşiv oluşturacağınızı düşün-

düğünüz bir dergide yayınlanmak üzere bir önsöz çalışması göndermemi istemiş-tin. Senin isteğini yerine getirmekte bi-raz güçlük çektiğimi itiraf etmeliyim. Son yirmi yıl içinde Avrupa ve bütün dünyadaki popüler tradisyonlar üzerin-de yapılan çalışmalarda benim güvenli bir mesafeden izleyebileceğim kadar bü-yük adımlar atılmıştır. Yıllarca önce bu tür çalışmaların pek de önemsenmediği bir dönemde iftiracılara karşı sesimi ola-bildiğince yüksek çıkarmaya çalıştım. Şimdi kendimi yaşlı ve yorgun hissediyorum. Ben “yeter, yeter” diye bağırarak isteyen ormanlarda yetişmesine yardım ettiğim ağaçlar buluyorum.”

Çok fazla şey yapan, çok fazla ma-teriyal toplayan -ki burada sınıflandırıp, inceleyebileceğimizden daha çok mater-yali kastediyorum- veya önemsiz ayrıntılarda kendini kaybeden- bunları ger-çekçi amaçlar için çok önemsiz olarak nitelenmek de uygundur- bütün bilimsel çalışmalar reel bir tehlikenin içindedir.”

“Ve bu, yüreğimizde hissettiğimiz konuya özel bir güçle tatbik edilir. Bu sayede gerçek bir üstat olduğunuzu ka-nıtlarsınız- popüler hikayeleri toplamayı kastediyorum- içinde, en iyi folklor öğ-rencilerinin en iyi hazinelerini yayınlayacakları, kısmen sen ve senin arkadaş-ların gibi bazı bilim adamlarının deneti-mi altında bulunacak bir fikir dergisinin mevcudiyeti hep istenilen bir şeydi. Bu noktada derginize açılan kapı umarım dar bir kapı olur.”

“Popüler hikayeleri toplamak hem çok zor hem de çok kolay bir görevdir. Birey hiçbir şey bulamasa bile hemşire-sinin ona anlattığı her hikayenin kale-me alınıp, basılabilecek bir nitelikte ol-duğu düşünülemez. Gerçek hikayelerde evde yetiştirilmiş üründekine benzer kendine özgü dünyevi bir tat vardır veya

- veya koyu kırmızı yabani çileğin lezze-tinde olduğu gibi-otokifonik Märchen'den izler taşır. Bir hikayenin eski veya yeni, hakiki veya uydurma olup ol-madığını, orman veya sıcak bir yuvanın üretimi olup olmadığını söyleyebilmek için söz konusu öyküyü değerlendirmeyi öğrenmemiz gerekir. Bu bir beğeni me-selesidir; fakat çay ve şarap gibi beğeni-nin de sonradan kazanılması da müm-kündür.”

“İkinci olarak aynı hikayenin farklı yerlerdeki kaynaklardan alınmış, versiyonlarının, mümkün olduğu kadarıyla bir araya getirilmesi gerekir. Hikayenin bütün versiyonlarında geçen ortak un-surların kendine özgü olanlardan dik-katli biçimde ayıklanmaları şarttır.”

“Üçüncü olarak koleksiyonculardan her birinin hikayelerle ilişkili bir sınıflandırmayı içeren sonuçlar elde etmiş ol-ması gerekmektedir. Koleksiyoncu an-cak bu şekilde her yeni hikayenin hangi gruba ait olduğunu söyleme imkanı bu-lur. Hah'nın eski mitlerin sınıflandırıl-ması ile ilişkin olarak yapmış olduğu ça-lışmanın-biraz noksan da olsa- modern mitler ile ilgili bir sınıflandırma yapabil-mek için nelerin yapılması gerektiği ko-nusunda size bir takım fikirler vereceği kanısındayım. Bu noktada elinizdeki ar-şivlerin çok büyük faydalar sağlayacağı-nı düşünüyorum.”

“Dördüncü olarak hikayenin müm-kün olduğu kadarıyla, öykücünün *ipsis-sima verbasında* sunulması gerekir. Bu, zamanında çok zarar gördüğümüz, öykü koleksiyonculuğunda yapılan namussuz-luklara karşı bir güvence olacaktır. Bir hikâyeyi kırpan veya süsleyen bir kolek-siyoncunun kamçılanması gerektiği ta-mamıyla doğrudur; bir hikâye yaratıp onu yayınlayan kişinin de vurulması ge-rekmektedir. Fakat Drakonik bir yasa

yürürlüğe sokuluncaya kadar, sizin bütün vakalar üzerinde hassasiyetle durmanız, *ipsissima verba*, dolandırıcılara karşı büyük bir koruma olacaktır. Bununla birlikte sizin derginizin bir öykü arşivi ve diyalekt öğrencileri açısından bir hazine olacağını ümit ediyorum. Diyalekt ile ilgili inceleme, eminim ki, bir söz kalabalığından ibarettir; ve, ben dilin ne olduğunu öğrenmek için kendimi her zamanki kadar güçlü hissediyorum. Bizim, dili, dilin doğal yapısını gözler önüne seren diyalekt bilimi çerçevesinde incelememiz gerekir. Bu noktada ılımlı olmak esastır. Gerçek bilgi ve gerçek sanatın gizemini oluşturan bu sanatın uygulaması da ılımlılık gerektirir. Gerçekten önemli olan bir şeyi gerçekten önemsiz olan bir şeyden ayırma sanatı. Bu sanat olamadan diyalekt ve öykü koleksiyonerlerinin bütün kütüphaneleri kendi eserleriyle doldurmaları mümkündür; fakat gerçek bilgi-bize fikirler veren, destekleyen ve yeni çalışmalara başlayabilmek için aklı bileyen bilgi-ilerici olmaktan çok engelleyici bir nitelikte olacaktır.”

Popüler hikâyeler üzerinde yapılacak bilimsel bir çalışmaya ışık tutabilecek ya da tutması gerek temel noktalar çok fazla değildir. Bizim öğrenmek istediğimiz şey;

(1) Bu hikâyelerin pek çok yerde mevcut olup olmadığı, ve dolayısıyla yabanlıktan kültüre giden süreçte söz konusu hikâyelerin insan aklının ürettiği doğal bir ürün olup olmadığı

(2) Modern çağdan antik döneme uzanan bir evrede bu hikâyelerin izlerini sürüp sürmeyeceğimizin veya doğudan batıya nakledip nakledilmediklerini anlamamızın mümkün olup olmadığı

(3) İnsan dili ve düşüncesinin mitolojik tabakasındaki ilk bilgiyi keşfet-

mek suretiyle bu hikâyelerin orijini veya *raison d'être*'sini anlamamızın mümkün olup olmadığı.

“Bunlar, üç önemli soru olarak karşımızda durmaktadır; bu noktalara doğrudan veya dolaylı yollarla ışık tutulmadığı müddetçe her şey tuhaf görünecektir. Neyin gerçekten önemli olduğu sorusuna yer açmak maksadıyla tuhaf olan şeyi bastırmanın mümkün olması, bana, araştırmanın her alanında görev alan bilim adamının test edildiğini düşündürmüştür. Bunu gerçekleştirmek için bir yandan bir öğrencinin diğer yandan senin gibi bir dergi editörünün, hem de büyük bir katilikle, konuyu inkâr etmesi şarttır.”

“Senin *Archivio*'nun başarısıyla çok yakından ilgilendiğim için, sana bu uyarıları yapmanın kendi üzerime bir borç olduğunu düşündüm ki, bu uyarılar senin hitap etmekte tereddüt ettiğin bazı meslektaşlarına nazaran senin için daha az anlam ifade etmektedir. Senin yazılarından yola çıkarak senin inançlarını dile getirdiğimi düşünüyorum ve bu yüzden de ocak ayında yayınlanacak olan *Archivio per lo Studio delle Tradizioni popolari*'nin ilk sayısıyla ilgili çok yüksek beklentilerim olduğunu ifade etmeliyim.”

“En samimi iyi niyet ve bütün iyi dileklerle bana inan.”

“Saygılarımla,”

“F. Max Müller.”